

Příloha Polehradu prosinec 2019

PROČ MĚSTYS? A CO DÁL?

Mnozí si jistě položí otázku, zda to není přežitek a zbytečnost užívat toto označení, třebaže se tímto predikátem Boleradice honosily necelá čtyři století, tedy do roku 1948. Proč tomu tak bylo, zda to mělo nějaký význam, na takové otázky musíme hledat odpovědi jen v minulosti, a to především v té nejbližší. V případě Boleradic je to zvláště důležité, neboť jejich počátek v tom sehrál rozhodující úlohu.

Na otázku, kdy a proč se na území naší vesnice usadili slovanští předkové je hodně složitá odpověď. Archeologické nálezy jednoznačně dokazují, že to bylo na počátku 9. století, ne-li o něco málo dříve. Rozkvět malé osady nastal v době Velké Moravy a lidé, kteří ji obývali, byli nazýváni podle jména jejich stařešiny či náčelníka Bolerada, který si je přinesl z pravlasti Slovanů (dle zjištění historiků a jazykovědců), proto se jeho lidé nazývali Boleradovými a místo jejich osady Boleradice. Máme o tom jeden důležitý, zcela pravdivý a nezvratný doklad v tzv. Zdikově listině z r. 1141, která prokazuje, že zde existovala osada toho jména a v ní patřilo 5 lánů polí olomouckému biskupství, stejně jako v nedaleké, ale již zaniklé osadě Přestavky, kde byly jen 2 lány. Že Boleradovo sídliště se pomalu rozrůstalo dokládá prozkoumané staroslovanské pohřebiště v dnešní trati Randle, na němž archeolog Josef Pouлік prozkoumal 59 hrobů, mimo jiné i hrob bojovníka s bohatou výbavou milodarů, včetně meče, který by mohl být třeba té osoby, po níž nese jméno naše vesnice. Nedaleko odtud, na jižním svahu se nacházelo několik málo jednoduchých obydlí-zemnic, roztroušených v jakémsi neuspořádaném hnízdě (jak to ukazují staré mapy). O 94 let později se tato osada již připomíná jako sídlo Lva z Boleradic, tedy potomka dávného předka, po němž zdědil jméno i vesnici, tedy nevelké panství tvořící Němčičky, Kurdějov a Boleradice. Je nanejvýš pravděpodobné, že k tomu jmění přišel výsluhou od majitele-zeměpána či knížete za věrné služby, což v té době bylo velice časté. Lev z Boleradic je prvně uváděn v r. 1235 a jeho potomci či příbuzní jsou v listinách jmenováni až do r. 1368, jako svědkové a úředníci, tedy: Lev v r. 1255 2x, 1265 Lev 2x, 1271, 1286 Lev a Kadold, 1289 Lev, 1298 Drslav, 1310 Ota, 1350 Diva, 1365 a 1368 Vilém. Jejich životy, osudy a činy jsou neznámé. Dle určitých skutečností té doby lze se domnívat a vyvodit, že ten první Lev na svém území u nás, na ostrožně a meandru potoka Harasky si postavil hrozený dvorec a v něm malý, dřevěný a později kamenný kostelík (tzv. vlastnický), což dokládají jeho románské dispozice a okna (při opravě fasády v r. 1949 se odkryla dvě románská okna, ale ponechalo se jen jedno, to na jižní straně). Blízko toho chrámu měl i svoje sídlo, po čase jeho potomci na kopci nad vesnicí si mohli vystavět hrozenou tvrz, z níž později vznikl pevný hrad. Zda tomu tak opravdu bylo by mohl jedině potvrdit plošný archeologický průzkum, dosavadní sondy to nevyloučily. Avšak o tom alespoň nějaké písemnosti a náznaky nás již nemohou informovat, neboť se doslova utopily v bažině pod kostelem, když v r. 1844 vichřice do ní shodila bář kostela, v níž se měly nacházet zlomky archiválií. Pozoruhodné je, že kostel se brzy stal farním pro filiální kostel v Kurdějově, ale ne pro současný, neboť ten v té době ještě nestál, stejně tak pro v Divákách (při nich fary ještě nebyly).

Ve vztahu k tomuto období se v řadě historických pramenech uvádí, že Lev z Boleradic byl syn či synovec Lva z Klobouk, zakladatele Zábřdovického kláštera v Brně. V tom směru však panuje řada protichůdných údajů. Renomovaný a dosud uznávaný moravský historik profesor Vladimír Hosák v knize Klobouky u Brna, z r. 1969, mimo jiné uvedl: „se jménem Lvovým (rozuměj z Klobouk) se setkáváme v pravé listině teprve roku 1213 a 1228 kdy byl sudím hradskeho obvodu brněnského a v druhém případě komorníkem hradskeho obvodu olomouckého. Ani v prvním, ani v druhém případě se Lev neuvádí s přídomkem z Klobouk, takže v pravých listinách se shledáváme s místním jménem Klobouky teprve o něco později... Roku 1237 se přídomek z Klobouk v pravé listině objevuje poprvé. Současný historik Karel Kuča ve své Encyklopedii měst a městeček z r. 1966 uvádí: „sídlo (?) Lva z Klobouk snad v Boleradicích vzniklo již někdy po roce 1210, snad současně s kostelem, v jehož blízkosti mohlo být situováno“ V řadě písemných materiálů jsem našel dost rozporuplných názorů a údajů o osobách obou Lvů. Překvapujících údajů existuje celá řada a s největší pravděpodobností jsou důsledkem dodatečných falz, tedy pozdějších dodatečných údajů, které měly Zábřdovickému klášteru osvojit a potvrdit majetkové držby. Tato praxe v mnoha případech vnesla do tehdejších skutečností mnoho nepravd a zmatků. Pro Boleradice jsou však důležitá následující fakta: existuje pádný důkaz o jejich existenci již v 9. stol., Prvá písemná a pravá zpráva o nich je z r. 1141 a jejich název je odvozen od osobního staroslovanského jména. Na základě průkazných známek počátek kostela je z románských časů, tedy nejstaršího stavebního období na Moravě. Doklad o prvním známém majiteli je z r. 1235 a nazývá se Lev z Boleradic, tudíž tím původním a správným pojmenováním, ne poněmčeným z Polehradic. Je nanejvýš pravděpodobné, že i před první zmínkou o Lvu z Boleradic jeho předchůdci nesli predikát z Boleradic. Výše uvedené údaje jsou průkaznou výpovědí kontinuity a nerušené návaznosti nejstaršího vývoje naší vesnice, pokračující až do současnosti.

V roce 1358 páni z Boleradic odchází ze scény naší historie a jejich nová vrchnost, tedy držitelé, jsou páni z Kunštátu, bohatý, bojovný a široce rozvětvený rod. To, že o Boleradice měli zájem a získali je prokazuje, že to nebyla zcela bezvýznamná a zapadlá osada, ale starobylá dědina (dědičného původu), rozlehlá, s hradem či tvrzí, kostelem a hospodářským dvorem. Z kunštátské stotřicetileté vlády nad Boleradicemi známe hodně osob, z nichž řada hrála nemalou úlohu nejen na Moravě, ale méně již víme o jejich skutcích. Pro rozvoj vesnice snad jenom tolik, že podstatně rozšířili a zpevnili hrad. Boček z Kunštátu zrušil odúmrtí, tedy poddaným umožnil volně nakládat s grunty, tyto tak nepřipadly vrchnosti v případě nezanechání dědiců. Vesnice se rozrůstala, včetně poplužního dvora. Tyto skutečnosti měly podstatný vliv na postavení Boleradic, jejich tehdejší význam, velikost a movitost, to vše mohlo být důvodem, že v r. 1532 je zakoupil proslulý, hospodářsky úspěšný moravský šlechtický

Příloha Polehradu prosinec 2019

rod pánů z Víckova, čímž pro Boleradice nastaly pravé zlaté časy, velký rozkvět a jedinečný předpoklad do budoucnosti.

Tento rozsáhlý úvod je nutný pro dokonalé pochopení hlavního tématu, tedy proč Boleradice mají možnost honosit se prestižním názvem městečka či městyse! Kdyby nebylo jejich výstavnosti a významu, nemohly by v té době získat tento výsadní predikát; k tomu jim dopomohly tehdejší poměry, postavení a velikost vesnice.

Je docela zajímavé, že ještě v létech 1946-48 v knižních kalendářích byla uvedena data, kdy se u nás konají jarmarky. Pamatuji se, že jednou před martinskými hody, za sychravého počasí, stály na Bařině dva či tři stánky s různými cetkami, bez valného zájmu kupujících. Tak neslavně skončily naše trhy, byť jejich význam nebyl malý. Ještě za první republiky obecní zastupitelstva se na svých zasedáních často zabývala organizací trhů, určovala, kde trhovci mohou postavit svoje stánky, kteří radní od nich vyberou poplatky za místo atd. Trhy v té době byly součástí běžného života vesnice. Možná se málo ví, že u nás se konávaly i dobytčí jarmarky, probíhaly za vesnicí „na Rybníčkách“, směrem na Diváky. Pro zvířata na větším prostoru, na němž se později zbudovalo fotbalové hřiště. Právo trhů se stalo velikou výsadou, ne však kterékoliv vesnice, poněvadž přinášely výhody i nemalé příjmy. V den jejich konání dědina oživala zvláštním ruchem a atmosférou, stávaly se místem setkávání lidí, malým svátkem. Trhovci na ně přiváželi zboží, které neměly na skladě tehdejší obyčejné konzumy, neboť ty byly zásobeny jen zbožím denní potřeby. Na trzích se především prodávaly předměty širšího a nevšedního sortimentu a lepší kvality. V posledních letech proslulé jarmarky se odbývaly ve větších okolních městech, jejichž kolorit je známý z hustopečských a klobouckých trhů. Dříve lidé tyto obchodní svátky očekávali s velkým zájmem, těšili se na ně, a koupené zboží na nich bylo čímsi nevšedním. Dnes to - zejména mladým - připadá bizarní, zvláštní, až neuvěřitelné. Ale čím hlouběji dohlédneme do minulosti, tím byly trhy důležitější. Měly velký přínos pro kupující obyvatele, kupecké karavany na ně přivážely zboží z dalekých krajů, vzácného a důležitého sortimentu. Staly se mimořádnou předností udělovanou vrchností, tedy králem, knížetem či majitelem panství. Boleradice obdržely právo trhů, na přímluvu Viléma z Víckova od císaře Ferdinanda I v r.1537 a to pro konání dvou výročních a jednoho týdenního trhu, spolu s povýšením vesnice na městečko. Tímto titulem byly nazývány od r. 1512, ale bez nějakého obdarování a výhod. Páni Prusinovští i páni z Víckova, zejména Vilém, byli štedrou a starostlivou vrchností nejen ke svým poddaným, ale i k vesnici jako takové. Obdrželi jsme od nich řadu výsad a privilegií, jejichž originály se ještě na konci 19. století uchovávaly v obecním archivu jako cenné památky. A nebyly to výhody ledajaké, ale štedré a bohaté, umožňující především rozvoj vesnice a poddaným snadnější život. Ano, i mezi vrchností byli tací, zejména rozumní, šlechtní a dobří hospodáři, jednající dle křesťanských zásad, spravedlivě a z lásky k bližním. Vilém z Víckova ve svých listech při udělování privilegií vždy zdůvodňoval svoje jednání. Cituji...“aby se městečko Boleradice, nyní i v časech budoucích, lepší a rozmnožovati mohlo, jak v lidech hodných, tak statečných, chtíc aby po mě neměli žádného činu nespravedlivého, nebyli obtěžováni nemilosrdnými robotami a jinak; proto dosvědčuji, že se věrně, povolně a poddaně zavazují, chtíc jim toto dobro činím a milostí svou jim odplatiti, uzavřel smlouvu tuto“...V jiném listě ...“že jsem viděl zašlost a zkázu městečka a chtíc jim z toho pomoci, aby lepší a vzdělávati se mohli, jsem z nich sňal, aby víno šenkovati v Rathauzu povinni nejsou a žádných poplatků platit nemusejí“...a do třetice...“mocí tohoto listu činím, že tuto milost Boleradským dávám, aby přesného desátku povinni dávat nám nebyli, horný (správce vinic) má toho pilen býti, aby se vinohrady dobře dělaly, pakliže ne, tak každého takového má se trestati“...Obdobných obdarovacích listů s kupou výhod byla celá desítka, hodně obsáhlých a mnohomluvných, se šroubovanými formulacemi. Všechny byly vyhotoveny na Cimburku (hradu nedaleko Koryčanské přehrady, dnes rozlehlé zříceniny, která se však opravuje do původního stavu pro svoji výstavnost, v své době nejpůvabnějšího moravského hradu). Roku 1503 Protivec ze Zástřizl daroval Boleradickým horu (trať) Světlou k děláni (zakládání) vinohradů. Tato hora (trať) byla pro vinohrady nejlepší u nás, proto v ní svoje vinice měla vrchnost a po tomto obdarování i poddaní. V r.1532 Vilém z Víckova povolil Boleradickým stavbu radnice a upustil z povinnosti v ní šenkovat jen panská vína. Proto obyvatelé mohli tam nabízet svoje vína. Vedle toho povolil na radnici prodávat sůl, předměty ze železa, pivo i jiné předměty. Možnost výstavby radnic dostávala předně města, sortiment uvedeného zboží byl obrovskou výhodou rovnající se dnešnímu obchodnímu domu. Skutečnost, že Boleradští mohli v radnici prodávat svoje vína, jim poskytovala větších výdělků a motivovala k lepšímu obdělávání vinic. Sama budova radnice umožňovala různá shromáždění a zábavy. Měla věžičku a v ní zvon k různým oznámením, Část jejího zdiva je zachována na budově č.5, a je spolu s kostelem jednou z našich stavebních památek. Roku 1533 Vilém z Víckova osvobodil poddané od části povinností, měli robotovat jen při obdělávání panského vinohradu a výlovu rybníků, tentýž v r 1547 obdaroval osadníky velkým dobrem možností užívat okolní panské lesy. V roce 1620 byla obci udělena výsada a právo pečeti, tedy určité povýšení a zdůraznění významu úřadu. Nebyl to však erb, ten se uděloval jen měšťům a poskytoval jim tak určité přednosti. Touto pečetí Boleradice obdržely příslib městského charakteru už tím, že vyobrazení předznamenávalo možnost budoucích hradeb, znázorněním městské věže hradebního charakteru. Nadmíru důležitý v ní je i nápis OPPIDIUM, což znamená sídlo, které nemá plná práva městská, ale stává se důležitým tržním střediskem uděleným majitelem-vrchností, aby mohlo být povýšeno na město. Kresba vinařských symbolů - nože a hrábí - měla zdůraznit vyspělost stávajícího vinařství, které bylo jedno z největších a nejvýznamnějších na Moravě, a zároveň se mělo stát hlavním článkem budoucího rozvoje. S tím jednoznačně souviselo vytyčení náměstí, tedy tržního prostoru pro odbývání trhů. Ten byl stanovený značně rozlehlý, což mělo vyjádřit vstřícný záměr dárce a možnost rozsáhlého shromaždiště. Těžko se hledají důvody takové štedrosti a hojnosti. Záměr byl jednoznačný: bohatstvím, všestranným rozvojem umožnit co nejdříve postavit hradby ku prospěchu vrchnosti i poddaných. Obdobná situace panovala i v jiných místech, z okolí na př. ve Velkých Němčicích, Kloboukách, avšak ani ty nestihly hradby postavit. Náš rozvoj k tomu směřoval tehdejším stavem,

Příloha Polehradu prosinec 2019

neboť v r.1620 byly Boleradice jednou z největších vesnic dnešního teritoria Břeclavska a Hustopečska s počtem 120.domů a 690. obyvateli, což nedosahovala mnohá města. Všechny tyto skutečnosti se z dnešního pohledu zdají titěrné až nicotné, nebo nemožné a smyšlené, proto je nutné tehdejší dobu spatřovat takovou, jaká byla v oněch letech, neměřit ji s dnešními měřítky, snažit se poznat ji v realitě 17. století. Toho nelze dosáhnout zjednodušeným pohledem, odmítáním alespoň základních dobových faktů. Kdyby nebylo těch skutečností, toho stavu, co jsem popsal v úvodu (pro někoho příliš zdouhavého) nemohlo by dojít k těm popsaným znamenitostem, pro někoho až neuvěřitelného tehdejšího stavu. (Jsem si vědom toho, že mnoho pochybovačů tato fakta nepřesvědčí a dál budou tvrdit, že to není pravda, ale pouhý můj výmysl a fantasmagorie). K tomu přistupovaly náboženské poměry, v té době naprosto jiné, Vrchnost u nás, stejně jak na většině Moravy, byla tolerantní a protestantská, páni ze Zástřizl, Prusínovic a z Víckova se projevovali jako horliví evangelici, proto mohli u nás žít vedle sebe Čeští bratři, velmi početná komunita novokřtěnců s vlastním hřbitovem, hospodařících na poplužním dvoře. Žilo zde asi 17 židovských rodin, také s vlastním hřbitovem, existovala zde reformační škola, jsou dochovaná konkrétní jména osob, pastorů a učitelů, jejich činů ve jménu náboženské nápravy. Bylo to tedy období plné kvasu a touhy po novém a spravedlivějším uspořádání tehdejších poměrů, společenské klima příhodné k naplnění více jak smělych plánů, pro mnohé z nás zdanlivě nemožné a nepochopitelné. Tehdejší lidé, odchováni křesťanskou a humánní výchovou, naplnění vírou v lepší svoji budoucnost i svých dětí, navyklou pracovitostí, elánem a velkou snahou, za přispívání majitelů panství, by dokázali naplnit tehdejší rozsáhlé potřeby a představy.

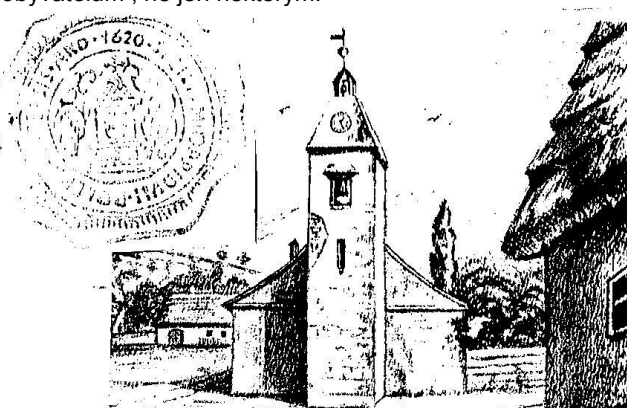
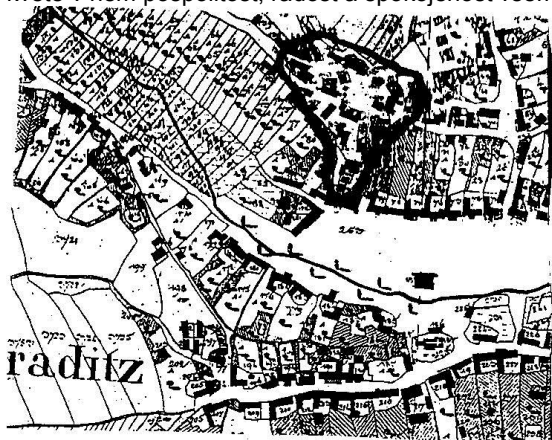
Avšak přišla osudná bitva na Bílé hoře a všechny ušlechtilé, velkorysé plány a potřeby se zhroutily. Na konci listopadu 1622 přijeli k nám dva šlechtici a přivezli rozhodnutí kardinála Ditrichšteina o tom, že Boleradice byly majiteli Janu Adamovi z Víckova úředně zabaveny za jeho protihabsburský odboj a celý jeho majetek v Boleradicích propadl ve prospěch brněnské jezuitské koleje. Byla to vůbec první konfiskace na Moravě. Náš poplužní dvůr do toho však nespadal, neboť to byl majetek Adamovy ženy Mariany z Bubna, který obdržela od svého manžela v den jejich svatby jako svatební dar. Avšak i ona jej byla brzy nucena odprodat jezuitům. Nová vrchnost však všechny dřívější odvážné plány nebrala v úvahu, zahájila tvrdou rekatolizaci, židé a novokřtěnci se museli vystěhovat, na faru nastoupili katoličtí kněží již v r. 1623 a byli správci nejen farnosti, ale i celého statku, tedy hospodářství. Vzhledem k tomu, že Boleradice jako majetek „největšího arciběla“ za což byl Jan Adam z Víckova prohlášen a odsouzen, se až do zrušení řádu v r.1773, staly jen zásobovací základnou řádu, rozvoj městyse byl zastaven. Noví majitelé stáli především o naše rozlehlé a vyspělé vinařství s množstvím dobrého moku, avšak svoji rezidenci, a na tehdejší dobu nádherný „křížový sklep“, postavili v Divákách. Později o zemědělské záležitosti se staral hospodářský správce celého řádu prostřednictvím místních purkmistrů a rychtářů, kteří plnili jeho příkazy. Tak například, při své návštěvě u nás na počátku r .1702 nařídil správce Březina, pro postní dobu vykrmit a do Brna dopravit 16 krocanů z Vážan.Bělohorská katastrofa a následná třicetiletá válka rozvrátily Evropu, přinesly obrovské škody naší zemi. Nejhůře dopadl a byl zpusťoven venkov. Boleradice válka přivedla na pokraj záhuby, z bohaté rozkvétající vesnice zbyly trosky. Z téměř 700 obyvatel jich zbylo jen 200, ostatní zahynuli, utekli, byli odvečeni do zajetí a ze 120 domů bylo obydlených jen 30. Nejhůře dopadly vinice, naprostá většina, celkem 448 měřic vinohradů zůstala neobdělána, a naše vinařství se již nikdy nedostalo na tu dřívější úroveň. Obec potom vína nakupovala až v Rakousku. Další příklad, v r.1633 vnikly na Moravu loupeživé tlupy Tatarů a drancovaly jezuitské statky. Z Boleradic několik osob bylo odvečeno do zajetí a 5 umučeno, a to: Vít Beran, Jan Beran s malou dcerkou, Jan Kantor s manželkou. Dědiny nepřítel nejprve vyloupil. pak vypálil a zpusťošil, a ženy vojáci znásilnili; takových nájездů bylo mnoho. Lidé strádali, trpěli hladem. Obyvatele nešetřili ani císařští vojáci. Podrobností o této nanejvýše strastiplné době se něco zachovalo, je to však žalostné čtení. Nová vrchnost nebyla schopná tuto katastrofu podstatně zlepšit, dbala jen o zajištění svých desátků a dávek od poddaných. Naše vesnice se těžce a dlouho z té neblahé situace dostávala, což nejlépe ukazuje velice pomalý růst obyvatel; teprve za 170 let, tedy v r.1790 dosáhl stav roku 1620. Situace se začala poněkud zlepšovat až po zániku patrimoniální vrchnostenské správy, tedy zrušení roboty, definitivně po uvolnění bachovského absolutismu. Na přelomu 19. a 20. stol., tedy v r.1900 Boleradice měly více jak dvojnásobný počet domů (273), ale dvojnásobek počtu obyvatel nedosáhly, pouze 1 254 osob. Obdoba rozvoje městyse jak byla na počátku 17. stol. nastala až na konci 1. republiky, (cca 350 domů a 1400 osob), poprotektorátní rozvoj měl nakročeno velice nadějně, ale po r.1948 se rozmach zastavil.

Ze všech těch předbělohorských plánů vesnici zůstal jen ten titul městyse, který se užíval až do r.1948, kdy byl zrušen. Po listopadu 1989 městys Krucenburk vyvinul iniciativu a požádal navrácení tohoto názvu obcím, které jej v minulosti obdržely, samozřejmě i s určitými výhodami po splnění motivujících úkolů. Polistopadové vlády proklamovaly obnovu venkova, ale záměr navracet historické výhody tehdejší předseda vlády doslova „smetl pod stůl. Iniciátoři se však nedali a pomoci právníků docílili toho, že tituly se těm, kteří je doložili a o ně znovu požádali, vracely, dokonce v parlamentních prostorách. Ale na tu druhou část narovnání zákonodárci docela zapoměli či ji zamítli, aby obcím nemuseli něčím napomáhat k jejich dalšímu rozvoji (jak to činila dřívější vrchnost). Kdyby tak učinili, bylo by to nejen příkladné, motivující a vstřícné gesto, ale především povzbuzení a vzpruha i pro ostatní .To předchozí ponižující dohadování odradilo bývalé iniciátory dál se handrkovat, žebrat, a také velké množství představitelů obcí na vrácení titulů a opětné doprošování nakonec rezignovalo, zůstalo tak jen u toho obdrženého predikátu.

Co tedy dál?!Každý má na vybranou. Jednak na ten titul nebrat ohled a nechat to být jak to dopadlo, nebo, když už to oslovení má, snažit se mu dostat, aby to nebyl jen pouhý přídomek, ale ta výsada vyjadřovala snahu, že

Příloha Polehradu prosinec 2019

obec je něco více jak obyčejná dědina, něčím zajímavá, lišící se mnohými přednostmi a klady od jiných. Ten titul by měl být závazkem, vizitkou toho, že v tom místě žije a tvoří čilá občanská společnost, velká iniciativa, podnikavý a zdravý patriotismus a že tamější radní dělají něco víc než jen je jejich povinnost, permanentně propagují svoji vesnici a motivují její obyvatele, zkrátka, že ten jejich městys neusnul na titulu a vavřínech, ale kvete v něm pospolitost, radost a spokojenost všem obyvatelům, ne jen některým!

- = na mapě z počátku 19.stol.ohraničený půdorys a jen stopy vyznačující původní rozložení Boleradic
- = pečeť z r.1620 s přepisem textu Sigilium oppiduli Polehradicensis ano 1620
- = rathaus-radnice, reprodukce z Moravské vlastivědy r. 1924. Autor neznámý, datum kresby asi 80.léta19.století

Jan Horák